

ПИСМО ЦРНОГОРСКИХ ГЛАВАРА СИНДИЦИМА ИНКВИЗИТОРИМА ИЗ 1749. ГОДИНЕ

Чести млетачко-црногорски сукоби на граници Боке средином XVIII вијека, праћени обостраним жртвама, завршавају се умирима или преговорима и заједничким изјавама и увјеравањима одговорних личности да ће очувати мир на граници. На састанку у Прчању 1745. године између генералног провидура и црногорских главара на челу са митрополитом Савом постигнут је споразум да обадвије стране сложено раде на очувању мира. И поред најбоље воље Црногораца и Млечана, тешко је било очувати мир на бокелско-црногорској граници. Једна свађа или убиство било је довољно да распламса пригушене страсти и помути добре сусједске односе. Албанци настањени у Боки постају главни камен спотицања између Млечана и Црногораца. У два маха 1747. Албанци убише два црногорска главара у Котору, од којих је један био његушки кнез. Његови рођаци из освете убише градског љекара, „тако рећи на прагу ове пијаце“, како је казао провидур Виченцо Грити. Црногорски главари дадоше пуну подршку Његушима, са разлогом сматрајући да то није сукоб једног племена са Млечанима, него читаве Црне Горе. Главари су одлучно захтијевали од провидура удаљавање Албанаца из Котора, истичући солидарност читаве земље са Његушима. „Нама су Његуши браћа и ми смо Црногорци једно, личит се један од другог не можемо.“¹ Пред оваквом одлучношћу црногорских главара, Млечани одмах пристадоше на мирење и преселише Албанце из Котора у Рисан и Херцег-Нови. Средином децембра 1748. митрополит Сава са најугледнијим главарима дошао је на умир у Котор.

У вези с овим млетачко-црногорским сукобима и мирењима је и ово писмо црногорских главара које је вриједно објавити. У овом врло опширном писму евоцирана је млетачко-црногорска сарадња у прошлости и поново се покреће питање Албанаца у Боки. Дио писма, тачније десетак редова који се односе на Царев лаз, објавио сам раније.² Докуменат објављујем, као што је данас уобичајено у науци, савременом транскрипцијом. Ради јасноће документа, гдје је било потребно, у заграда сам уносио ријеч ко-

¹ Ђ. Миловић, *Нека писма владике Саве и Василија Петровића*, Историјски записи XIII (1957), 282.

² Историјски записи, 1, 1960, 137—139.

ја би по смислу морала стојати. Такође сам на неке ријечи упозорио читаоца знаком усклика да су тако написане. Докуменат је од посебног интереса за проучавање млетачко-црногорских односа средином XVIII вијека.³

Г. Станојевић

Пресвијетла и преузвишена господо, господо и господари угледни и принципи премилоститиви, господо инквизитуру у Далмацију и Арбанију.

С овом нашом пониженом (књигом) сретамо ваше преведро владање радујући се и веселећи и чекајући вашу превисоку власт како један чојак у гори озеба, докле га сунце огрије, али много жедан докле на извор бистре и праве воде дође а да се напије, тако и ми умилени и понижени слуге вјерни у потребу: војници, гувернадур, сердари и кнезови и старјешине и барјактари от свијех комуниџих от све Крајине Црние Горе, свега пука који чекамо вашу превисоку облас (!) весело с нашијен срцем. Ма не можемо изчекат от велике наше невоље да не истугујемо који гођ дио наше невоље што ће бит уписана у овој нашој пониженој (књиги), коју шаљемо вашем преведрому обладању, будући писана у једној планини. Ако буде која ријеч увриједит вашу превисоку власт за узрок от нашијех великијех невоља, питамо праштање. Преузвишено и премилостиво господство от како је настала ова Крајина, навлаштито от како је доходио преузвишени господин Ерица који би страорденари у Котор, у нашу Црну Гору, у велики манастир на Цетиње. Тада исти п. г. Ерицо би от Турака окољен да га уфате, а от нас би испраћен и скапулан у Котор. Преузвишено господство, ће год бисмо призвани од ваше преведре Републике млетачке свућ бисмо добровољно, ваше преведро краљевство служисмо вјерно у бријеме потребно, нашу крв не поштеђесмо. А кад на Остру Понту от наше преведре Републике млетачке звани (бјесмо) вјерно служисмо, толико на Царев Лаз, толико на Нови, толико на Требиње, толико на Царине, толико на Клобук, толико на Улцињ, толико на Бар, свућ от нашега преведрога краљевства млетачкога призвани, вјерно служисмо и крв пролисмо и ране добисмо и нашу браћу погубисмо, како све ваше преузвишење зна и под окојима (!) како сједоче и наше привилеђије и атестади. Зашто се на нас невјерни наш покрсту а по конжину (!) по несрећи нашој господар Отмановић на нас все расрчи и села ни изгорје и робље ни пороби и браћу ни погуби. Наш велики манастир који је био от краљевах грађен и остале манастире и цркве и добра црковна све Турци изгорјеше, а земље и плод којим се цркве красаху а наши сиромаси живљяху, то ни све Турци узеше што близу њих градова бјеше, зашто на њих с вашијем преведријем краљевством војевасмо. Ма и ако су ни та добра узели, они не још нијесу прегнали, но с помоћу

³ Venezia, Museo Correr, MSS. P. D., 637 c.

господина бога сада нас има два ш веће, али више. За те наше велике туге преведри принцип нити ни цркве понови, ни манастира, ни куће чини саградит, ни невољно наше робље откупит, ема ни даде његове дукале да ни иду плате и да идемо по принциповијех градовијех (!) с мачем о пасу, како његови прави и вјерни војници, а наши главари како његови поштени официјали. Сада видимо да се наше плате које смо с нашом крвљу измјерили оставише а аванце не испунише. От вас градови затворени нашему гувернадуру и сердару; у књиге публице титуле се не дају како гувернадуру рисанскоме, немајући он око себе ни три стотине људих оружанијех, а наш гувернадур и сердар кад је бријеме потербно имају толико хиљадах људих с оружјем у бријеме звано, ни у то стиме немамо. Наше жене от солдатах потиснуте, нашијема главарима намјесто колајна всриге на ноге (мећу) по наговору некијех Которанах и по граду бивени и вучени у тамнице, не како помиловани и бене мерити, но како на(ј) већијема злочинцима и издајницима. Не можемо се домислити за који се узрок све то згоди. Ако се срчи ваше преведро краљевство е има у нашој Крајини стотина али више људих а мало послушнијех, како је и они који убише права чојка доктура медига. То је нашој Крајини веома жао, али они по крајих говоре а на наш збор не смију изист. Да су имали разлога да га убију ни да је прав погинуо, ма им ми не вјерујемо. Не уздамо се да ће ваше преведро краљевство поради мало злијех бандитах оволико у вријеме потребно када буду призватијех вашијех вјернијех војниках немајући у нашој Црној Гори ни галијех ни тамнице, ни војске плаћене која ће зле фермавати и кастигавати. А чули смо и у вашој краљевској столици у Млетке да зле и непослушне мушкетају, вјешају, рашквартају у галије и у камарате, кондунају и још злијех не манкаде. А чули смо да је у вашем краљевству прави суд пофаљени от свијех краљевах, да прави за кривца не пати, то је суд прави. А судити преведрога принципа ако им који от тијех више званијех нашијех злијех које мало зло али заћеву учини, они једнак к пуплицима рапрезентантима иду и на сву нашу крајину туже, а они како господа примају и на свијех зло срце имају. А зна ваше преузвишено господство да је наша Крајина у далеко разметнута а конфин Отмановића близу и ура је от Котора али је далеко држимо до близу самијех турскијех градова који ни конфинају и који су не околили. Конфин на Црвници град Бар, а Ријечкој нахији град Жабљак, а Љешанској нахији град Подгорица а Велестову град Спуж, Озринићима град Никшићи Оногоште а Цуцама град Клобук и Омудић. И от свијех смо зло виђени и сваке се сетемане бијемо с Турцима а највеће за узрок от више реченијех конфинах, зашто им не допштајемо да преко нас иду и они да ни суд чине, ма их ми не пуштајемо ни да бог, но хоћемо нашега преведрога принципа вјерно служити када буде потреба како смо и досад. За та узрок када ни је која безпуштина од судитах принципових не можемо се скупит да се карики поту-

жимо и никад ни није допуштено у град улест. Наш господин преосвештени митрополит и ми главари главе ломимо имуће тратимо купећи зборове стежући крајину да стоје у слогу (са) судитима преведрога принципа. Веће тратит немамо што, помоћи немамо, ако ни ваше преведро владање начин не нађе и на нашу потребу не погледа вашијем премилостивијем оком. Преузвишено господство, најпослед смо оставили највеће туговање за наше велико зло и без пуштину која ни се учинила. Отманова сила и још из Црне Горе не прегна а четири Арбанаса хоће прегнути (!) који Арбанаси пасанијех годиштах по улицама от Котора наше жене били су замлатицама и ногама и крвавијех к нама силали. Исти Арбаниаси пасаного љета на пијацу которску под прозор п. г. страорденарија једнога с Његуша убудоше (!) штилетом с банде на банду ни крива ни дужна а на једног главара Пера Попова с пушком меташе које га потле и убише. Которани им руку помоћи даше и у куће их от правде сакрише и из града скапулаше. Потље у п. страорденаријах у грацију питаше, а он срцем милостив грацију им испуни а њих у град пушти. Покле бисмо звани неки главари за помирит неке зађеве Његушима и Кртољанима на вјеру, а кад нас дочекаше на исту пјацу под око и прозор истога страорденарија. Убише ни кнеза от Његушах, а три ранише. Наши главари који се у град намјерише који не би убијен, би ферман а Арбанаси от некијех Которанах опет скапулати и преко ноћи низ мурају за конопе спуштени и у Пераст утекоше и Пераштани нас књигом сигураше. Потле ни Арбанаси на традимент убише главара нашега Пера Попова. Ми другога от Арбанасах имена немасмо но чисматици и пасје вјере. Који Арбанаси у свака наша велика зла нигда не заборављена ни от ћеце наше докле они буду у Боку: Лазар Арбанас с братом и Иван с братом и Андрија с братом и Јоко с братом више два или три. От принципа преведра круно, дајемо ви под ваше превисоко око ово њихово безаконно ћело које никада от нас неће бити заборављено докле видимо али је преведрому принципу мили десет Арбанасах али оволико хиљадах јунаках што су у ову Крајину вазда на лужбу преведрога принципа. И целивамо ви понижено скуте.

Априла 13. 1749., писата у Црну Гору на збор црногорски.

Печат гувер-
надура Вука-
дина Вукотића

Печат
Црне Горе

Један нечит-
љив печат

Печат
сердара Ста-
нише Попова

Један нечит-
љив печат

Додато руком митрополита Саве: И ја бискуп Сава свједочим како ову суплику пишу сви главари и сва Крајина. Потписујем руком и остајем на службу.

Споља на омоту: Пресвијетлој и преузвишеној господи, господи и господарима угледнијема, господи: Бан Батисти Лоредану, Николу Ерици, Себастијан Мулину, синдицима инквизиторима у Далмацију и Арбанију у Задар.